

KARAKOÇAN İLÇESİ'NİN (ELAZIĞ) BİTKİ ÖRTÜSÜ

Ahmet ATASOY*
M. Dursun ÇİTÇİ**

ÖZET

Bu çalışmada, Karakoçan İlçesi'nin doğal bitki örtüsü konu edilmiştir. İklim, toprak, yeryüzü şekilleri dikkate alındığında inceleme sahasının doğal klimaksını meşe ormanları oluşturmaktadır. Ancak beşeri faktörler nedeniyle meşe ormanları tahribe uğramış ve antropojen step sahaları genişlemiştir. Meşe ormanlarının bu dağılışı sahanın yüksek olması ve iklim özellikleri açısından daha elverişli şartlar taşıması ile ilgilidir.

Bu amaçla bitki örtüsünün özelliklerini ve dağılışı ortaya koymak amacıyla doğal ortamın özellikleri ile bitki örtüsü arasındaki ilişkiye değinilmiş; bitki örtüsünün dağılışı vermek amacıyla bitki örtüsü haritası oluşturulmuştur. Ayrıca doğal ortamın özelliklerini daha iyi vermek amacıyla yağış ve toprak haritaları çizilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Karakoçan, Bitki, Orman, Antropojen Step, Peri Suyu.

PLANT COVER OF KARAKOÇAN (ELAZIĞ) DISTRICT

ABSTRACT

In this study, the plant cover of Karakoçan District is dealt with. When we consider climate, soil, geographical features; oak woods form the natural climax of Karakoçan district . however oak woods are destroyed because of population factors and anthropological step areas have broadened. The range of oak woods are

Bu çalışma Fırat Üniversitesi tarafından 1443 nolu projesi ile desteklenmiştir.

* Yrd. Doç. Dr., Mustafa Kemal Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü. ahmetmor@mynet.com

** Doç. Dr., Fırat Üniversitesi Coğrafya Anabilim Dalı

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

related to the average elevation of areas and climate specialities.

For this reason in order to explain the features of plant cover and range of it, the relationship between the features of natural physical setting and plant cover is dealt with, plant cover map is formed in order to get the seperation of cover plant. In addition raining and sand maps are drawn in order to reveal the features of natural physical setting.

Key Words: Karakoçan, Plant, Forest Anthropogen Step, Peri Water.

1) *GİRİŞ*

Orta kuşakta yer alan ülkemiz, gerek çeşitli cins ve familyalara ait 12. 000'den fazla bitki türünü barındırması ve gerekse yüzlerce bitki topluluğu barındırması açısından ekvatorial bölgeden sonra oldukça zengin bir ülke konumundadır. (Atalay,1994: 157).

Yurdumuz 9000 türü bulan doğal bitkileri ve %35'e kadar yaklaşan endemikleri ile Dünya'nın ilginç ve zengin floraya sahip ülkelerinden birisidir. Bu zenginlikte Elazığ İli'ni de içine alan Yukarı Fırat Havzası'nın önemli bir yeri vardır. 1970'li yıllarda ortaya atılan ve çeşitli araştırmacılar tarafından da desteklenen bir fikre göre Gümüşhane – Tunceli – Maraş – Amanos Dağları arasında ve Anadolu Diyagonalini denenen bir hattın doğu ve batısında yetişen bitki türleri farklılık gösterirler. Anadolu Diyagonalini Yukarı Fırat Havzası'nın hemen doğusunda yer almaktadır. Diyagonalin hemen her iki yakası arasında bitki türleri arasında büyük farklılıklar vardır (Ekim, 1991: 7).

Ülkemizde bitki örtüsünün dağılımını, çeşitli bitki tür ve topluluklarının, geniş manada vejetasyon formasyonlarının yayılışını kontrol eden en önemli faktörler iklim, toprak, jeolojik yapı, yeryüzü şekilleri ile biyotik şartlardır (Atalay, 1994: 11 – 80). Bu faktörlerden en belirleyici olanı iklimdir. İklim bölgelerine göre şekillenen bitki topluluğu diğer şartların da elverişli olmasına bağlı olarak en uygun yerleri seçmişlerdir. Buna göre bitkilerin gelişmesi için elverişli şartların bulunduğu sahalar yoğun bir bitki örtüsü ile kaplı iken, elverişli şartların bulunmadığı alanlarda ise çok seyrek bir bitki örtüsü ortaya çıkmıştır. Ancak beşerî müdahaleler bu doğal ortamın bozulmasına yol açmaktadır. İnceleme alanımızın sahip olduğu doğal çevre koşulları sahanın tamamının orman örtüsü ile kaplı olmasını gerektirmektedir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

Bu faktörlerin karşılıklı ilişkilerine bağlı olarak bitki toplulukları doğal ortamdaki ekolojik düzenin bir parçasını oluştururlar. Doğal ortamdaki ekolojik faktörler genellikle bozulma eğilimi göstermektedir. Bozulma ile ortaya çıkan değişim en çok bitkileri etkilemektedir. Günümüz ekolojik koşullarına bağlı olarak, ülkemizin en az %50'sinin ormanlarla kaplı olması gerekirken, bugün bozuk ormanlar dahil bu oran %26'ya düşmüştür. Yani ormanlarımızın yarıdan fazlası yok edilmiştir (Atalay, 1994: 9).

Böylece Doğu Anadolu'nun meşe alanları, antropojen steplerle kaplanmıştır. Öte taraftan step ve çayır alanlarında normal ot kapasitesinin üzerinde hayvan otlatılması, ot kompozisyonunun bozulmasına, hayvanların sevmedikleri acı ve dikenli türlerin yayılmasına sebep olmuştur. Yine çeşitli yollardan orman örtüsünün tahribi, özellikle Doğu Anadolu'da ormanın alt sınırının yükselmesine, üst sınırının alçalmasına yol açmıştır (Atalay, 1994: 9).

Türkiye'nin bitki örtüsü, üç flora bölgesinin geçiş alanında bulunduğu için çeşitlilik göstermektedir. Türkiye'de görülen bu çeşitlilik, üçüncü zamanın sonunda ve özellikle Pleistosen'de meydana gelen iklim değişimleri ile ilgilidir. İnceleme sahamız, Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer aldığı için İran – Turan fitocoğrafya bölgesinde yer almaktadır.

2) BİTKİ ÖRTÜSÜNÜN EKOLOJİK ŞARTLARI

Karakoçan ve çevresinde bitki örtüsünün ana özellikleri ile dağılışı yöre iklimi, toprak ve relieften oluşan doğal ortam koşullarının uyum içinde olmasına bağlıdır. Ancak iklim ve topografyanın etkileri çok daha belirgindir.

İklim özelliklerine göre inceleme alanımız, doğal kuru orman sahasına girmektedir (Foto:3). İklimin elemanları olan sıcaklık ve yağış değerleri kuru ormanların yetişmesine olanak tanımaktadır. İklim konusunda da belirtildiği gibi yıllık yağış ortalaması inceleme alanımızın çevresinde bulunan birçok sahaya göre daha uygun değerlere sahiptir. Karakoçan'da yıllık yağış ortalaması 654,5 mm'nin üzerindedir (Elazığ 420,7 mm, Kovancılar 503,1 mm, Bingöl 965,2 mm ve Kiğı 1004,3 mm). Yıllık yağış ortalamasının bu değerlerde olması, sahamızın step alanlarından ayrıldığını göstermektedir. Dağlık alanlarda yükseltiye ve bakı koşullarına bağlı olarak yıllık ortalama değerleri daha da artarak 1000 – 1200 mm'ye kadar çıkmaktadır. Ancak Başyurt Ovası ile Peri Suyu vadisinin 1000 m. den daha alçak olan kesimlerinde yıllık yağış miktarı 500 – 600 mm.'ye kadar düşmektedir (Harita:1). Başyurt Ovası ve çevresi doğal bitki örtüsü

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

bakımından ormanların ortadan kalktığı ve antropojen steplerin geliştiği yerler olmuştur.

Yağışın yıl içindeki dağılışı vejetasyon devresini etkilemektedir. Karakoçan'da çok kuvvetli su noksanı olan yaz mevsiminde yağışların %11'i bu dönemde düşmektedir. Bu nedenle yaz kuraklığına uyum sağlamış kuru ormanların varlığı söz konusudur. Su noksanının, sıcaklığın ve buharlaşmanın artmasına bağlı olarak ortaya çıkan yaz kuraklığına rağmen ağacın yetişmesine olanak tanıyan bazı durumlar vardır. Bunların başında Peri Suyu vadisi gelmektedir. Derin bir şekilde parçalanmış Peri Suyu vadisi diğer kesimlere nazaran daha nemli ortama sahiptir. Öte yandan Peri Suyu üzerinde oluşturulan barajlar buharlaşma yüzeyinin genişlemesine ve nemliliğin artmasına neden olmuştur. Bununla birlikte Karakoçan'da yeraltı su seviyesi çok yüksektir. Yaz kuraklığına rağmen ağaçların yetişmesi, Erinç ve Thornthwaite tasniflerine göre de doğrulanmaktadır. Çünkü bunların formüllerine göre Karakoçan ve yakın çevresi yarı nemli bir iklim özelliğine sahiptir.

Tonbul'un, Elazığ'ın batısının bitki örtüsü için yaptığı bir araştırmada sahanın step ile orman arasında kritik bir noktada olduğu hesaplanmıştır. Bu nedenle tahrip edilen ormanların yeniden gelişmesini güçleştirmektedir (Tonbul, 1985: 358). İnceleme sahanın ortalama yükseltisi daha fazla olduğu için Elazığ'ın batısına göre daha nemli ve yağışlıdır. Bu durum sahanın bitki örtüsü açısından ormana daha çok yaklaştığını gösterir. Hatta kesilen veya tahrip edilen ağaçların yeniden gelişmesi daha kolaydır.

İklim elemanlarından biri olan sıcaklık da bitkilerin vejetasyon devrelerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bitkiler enlemlere göre değişirler. Bitkilerin dayanma noktaları ile ilgili en düşük ve en yüksek sıcaklıklar bitki hayatını sınırlayıcı değerlerdir. Sıcaklıklar bu değerlerin altına veya üstüne çıktığı zaman bitki hayatı tehlikeye girer (Dönmez, 1985: 5 – 6).

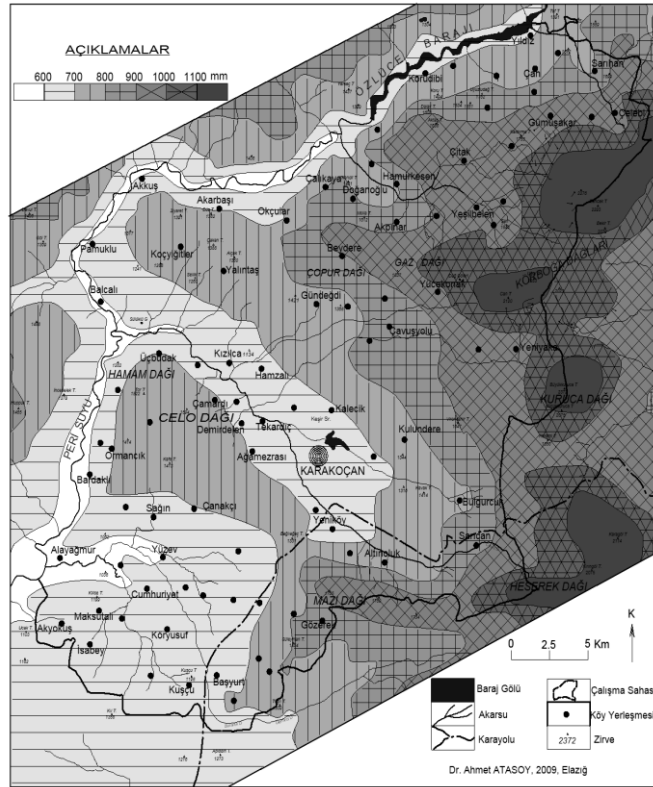
Bitkiler yüksek sıcaklıklara gösterdikleri direnci, düşük sıcaklık değerlerine karşı gösterememektedirler (Atalay, 1994: 15). Alanımızda düşük sıcaklıklar vejetasyon devresi dışında yani kış aylarında görüldükleri için bir engel oluşturmamaktadırlar. İnceleme alanımızda +8 °C'ye sıcaklığın başlangıç tarihlerine göre değerlendirilen vejetasyon devresinin başlangıç tarihleri şöyledir: Karakoçan'da vejetasyon devresi 4 Nisan'dan itibaren başlar. Başyurt'ta ise bu devre daha erken, 2 Nisan'da başlar. Karakoçan ile Başyurt arasında yaklaşık 20 km olduğu halde coğrafi faktörlerden dolayı Karakoçan, Başyurt'a göre vejetasyon devresine 2 günlük

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

gecikme ile girmektedir. Ancak ortalama yükseltinin arttığı kuzey kesimlerinde ise daha geç tarihlerde başlamaktadır.

Harita:1. Karakoçan İlçesi'nin Ortalama Yağış Haritası (1975- 2006)

Vejetasyon devresinin sona erme tarihi Karakoçan'da 4 Kasım ve Başyurt'ta, 6 Kasım'dır. Bu kısa açıklamaların ışığı altında vejetasyon süresi Karakoçan'da 213 gün ve Başyurt'ta 218 gündür. Vejetasyon süresi 200 gün civarında olduğu için inceleme alanımızda sıcaklık istekleri fazla olan meşe türleri yer almaktadır.

Donların başlama sona erme zamanları ve donlu sürenin uzunluğu ve toprak altı sıcaklıkları, bitkilerin yayılışında etkili olmaktadır (Atalay, 1994: 19). İnceleme alanımız, Kovancılar, Elazığ ve Bingöl'e göre don olaylı gün sayısı daha fazla (117 gün), Kiğı'ya (124 gün) göre daha azdır. Karakoçan'da yaklaşık 4 ay olan donlu gün

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

sayısı bitki hayatını önemli ölçüde sınırlamaz. Çünkü don olayları çoğunlukla vejetasyon süresinin dışında görülmektedir.

İnceleme alanımızda dağların farklı yönlerine bakan yamaçları arasında çok değişik bitki toplulukları görülmektedir. Peri Suyu vadisinde kuzeye bakan nemli ortamlarda meşe ormanlarına rastlanırken, güneye bakan sıcak ve kurak yamaçlarda ise ormanlar ortadan kalkmış yerini antropojen stepler ile fundalıklara bırakmıştır (Foto: 6).

Peri Suyu vadisinde Hamam Dağı ve Kolan Kaplıcaları yakınlarında, yamaç eğimi, bakı şartlarına bağlı olarak istasyon değiştirme kuralı görülür. Şöyle ki Akdeniz Bitki Coğrafyası bölgesinin bazı bitki türleri Hamam Dağı ve Kolan Kaplıcaları çevresinde 1000 – 1100 metreleri arasında meşelerle birlikte dışbudak menengiç, doğu çınarı, çitlenbik, hayıt görülmektedir.

İnceleme alanımızda ağaç türleri ile ana kaya ve buna bağlı olarak topraklar arasında genel bir uyum vardır. Kalkerli araziler orman örtüsünün yetişmesi bakımından uygun şartlar vardır. Nitekim Haman Dağı ile Celo Dağı arasında ağaç ve çalılıkların kökleri çatlaklar boyunca derinlere kadar ilerler. Ayrıca kapılarınite ile su kaybı meydana gelmez. Bu sahalarda meşe ormanları doğal gençleşme ile yenilemektedir. Yine aynı şekilde bazaltlardan oluşmuş topraklar kuru ve sıcak bir özelliği yanında mineral bakımından zengin topraklardır. Bazaltik toprakların bu özelliklerine uyum sağlamış meşe türleri yaygınlık göstermektedir. Toprak örtüsünün zayıfladığı orman sahalarında meşenin çalı türlerine rastlanmaktadır. İnceleme alanımızın kuzeyinde Sarıhan – Sarıbaşak Köyleri çevrelerinde eğimin arttığı yamaçlarda sürüngen meşe türlerine rastlanmaktadır.

İnceleme alanımızda kuzeydoğuda bulunan Sarıhan Köyü ile güneybatıda bulunan Akyokuş Köyü arasına çizilecek bir hattın batısı orman ve fundalıklarla kaplı iken, bu hattın doğusu ise antropojen steplerle kaplıdır (Harita:2).

Orman tahribatında kütle hareketleri de önemli etkiye sahiptir. İnceleme alanımızda Peri Suyu vadisinde sık aralıklarla heyelanlar meydana gelmektedir.

Heyelanlardan dolayı ormanlık saha önemli ölçüde zarar görmektedir. Heyelanla birlikte toprak örtüsü de taşındığı için heyelan yarasında tekrar toprağın oluşması ve bunun üzerine tekrar ağaçların yerleşmesi için yüzlerce yıl gereklidir (Foto:1).

Karakoçan ve çevresinin ekolojik koşulları göz önünde bulundurulduğunda, hemen bütün sahanın doğal orman ekosistemi

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

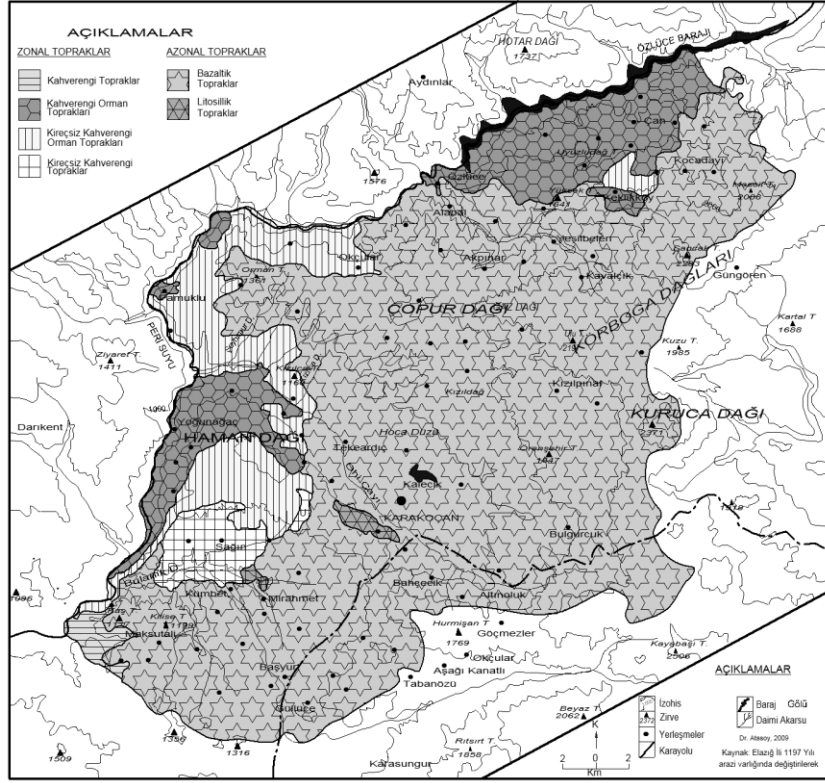
içinde kaldığı söylenebilir. Yörenin yerleşim tarihi çok eski devirlere kadar uzanmaktadır. Bu nedenle asırlarca süren tahripler sonucu orman alanları oldukça daralmıştır. Böylece inceleme alanımızın doğu yarısında antropojen stepler oldukça genişlemiştir. Hatta Yeniköy ile Durmuşköy arasında bulunan “Bağliğaç Mevkii” ve “Bağliğaç Tepe” (1331 m) isimleri dikkatimizi çekti. Bununla ilgili yaptığımız araştırmada buranın 1900’lü yılların hemen başında yoğun ağaç ve ormanlarla kaplı olduğu belirtilmiştir. Ağaçlandırma programına alınan Bağliğaç Mevkii’nde, tahribatlardan dolayı tek bir ağaca dahi görülmektedir.

Foto: 1. Bardaklı Köyü yakınlarında yer alan heyelan sahası

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

Harita: 2. Karakoçan İlçesi'nin Toprak Haritası

Kaynak: 1997 Elazığ İli arazi varlığından değiştirilerek yeniden oluşturulmuştur.

3) BİTKİ ÖRTÜSÜNÜN DAĞILIŞI

İklim, toprak ve topografya özellikleri ile beşerî faktörleri göz önüne alarak, inceleme sahasındaki bitki örtüsünü iki grupta inceleyebiliriz. Bunları orman ve fundalıklardan oluşan ağaç formasyonu ile orman örtüsünün tahribatıyla meydana gelen antropojen step alanlarının oluşturduğu ot formasyonu şeklinde belirtebiliriz.

a) Ağaç Formasyonu

Araştırma alanımızda ağaç formasyonunu orman ve fundalıklar oluşturmaktadır. Orman ve fundalıklar alanımızın %35,5'ini (38566 ha.) kaplamaktadır. Bunun %24,7'si (9541 ha) orman ve %75,2'si fundalıklardan meydana gelmektedir.

Karakoçan, çevresinde bulunan alçak kesimlere göre daha fazla ve yüksek kesimlere göre daha az orman ve fundalığa sahiptir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

Kiğı'da orman ve fundalıkların kapladığı alan çok daha geniştir. Karakoçan'ın hemen güneyinde bulunan Kovancılar'da orman ve fundalık arazinin kapladığı alan daha azdır. Kovancılar'da 12.050 ha olan orman ve fundalık arazisi Karakoçan'da 38.566 ha.'a ve Kiğı'da 76.624,5 ha.'a yükselmektedir. Aslında bu durum yağış ortalaması ile ilgilidir. Kovancılar'da yıllık yağış ortalaması 503,1 mm Karakoçan'da 654,5 mm ve Kiğı'da ise bu değer daha da artarak 1004,3 mm'ye yükselmektedir.

Orman ve fundalık alanlar sahamızın batı yarısında toplanmıştır. Yani Sarıhan ve Akyokuş Köyleri arasına kuzeydoğu – güneybatı doğrultusunda çizilecek bir hattın batı yarısında toplanmıştır. Ayrıca Kurucudağ ile Gaz Dağları çevrelerinde de fundalıklara rastlanmaktadır (Foto: 6).

Ormanlar özellikle Peri Suyu vadisi yoğun olarak görülmektedir. Bardaklı (152,1 ha.), Ormancık (151,6 ha.) Köyleri çevrelerinde görülen orman arazisi Hamam ve Celo Dağları'nda daha da genişleyerek kuzeye doğru uzanmaktadır (Harita: 3.). Bu sahada görülen toplam orman arazisi 3755,4 ha.'dır. Peri Suyu vadisinde 950 m.'den başlayan orman arazisi Celo Dağları üzerinde 1594 m'ye kadar yükselmektedir. Celo ve Hamam Dağları'nın kuzeybatıya dönük yamaçlarında ormanların daha geniş alan kaplamasında, bu yamaçların daha nemli ve daha çok meyilli olması etkilidir. Dik yamaçlı olan bu sahalarda tahribat diğer kesimlere oranla daha azdır. Ayrıca Hamam Dağı çevresinde başlayan ve iç kesimlere doğru uzanan kalkerli arazilerin varlığı orman arazisinin genişlemesinde etkili olan bir diğer nedendir.

Foto:2 . Hamzalı Köyü çevresinde ormanlı saha

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

İnceleme alanımızın kuzeyinde Özlüce Barajı yakınları ormanların yoğunlaştığı diğer önemli bir sahadır. Hamurkesen Köyü'nden itibaren başlayan ormanlık saha aralıklı bir şekilde Çıtak Köyü yakınlarında da görülür. Buradan itibaren Dalak Tepe, Koru Tepe, Aktaş Tepe ve Uyuzludağ Tepeleri ile Yıldızköy ile Demirtaş Köyleri çevrelerinde yoğunlaşırlar. Bu sahada yani Değirmendere'den Saruhan Deresi'ne kadar olan sahada ormanlar 280,3 ha. bir alan kaplamaktadır.

Tablo: 1. **Karakoçan'ın İlçesi ile Elazığ'ın Diğer İlçelerinde Bulunan Orman ve Fundalık Alanlar**

Yerleşim Yeri	Ormanlık ve Fundalık Alanı (Ha)	Yerleşim Yeri	Ormanlık ve Fundalık Alanı (Ha)
Karakoçan	38566	Elazığ	13200
Kovancılar	12050	Baskil	10500
Bingöl	45343	Keban	11000
Kığı	76624.5	Maden	6090
Genç	73901.5	Palu	18450
Solhan	27586	Arıcak	20970

Kaynak: Orman Bölge Müdürlüğü, Elazığ, 2007

Diğer ormanlık araziler inceleme alanımızın batısında, Peri Suyu vadisinde bulunan Pamuklu, Akkuş Köyleri'nden Çopur ve Gaz Dağları'na kadar devam eden sahada görülmektedir. Ancak buradaki ormanlar tahribattan dolayı park görünümündedir. Bu alanda bulunan toplam orman arazisi 2979,6 ha.'dır. Bunun 1480,5 ha.'ı Çopur ve Gaz Dağları'nın özellikle kuzeye bakan yamaçları üzerinde bulunmaktadır.

Karakoçan ve yakın çevresi meşe ormanları kuşağında bulunmaktadır. Buradaki meşe ormanları çoğunlukla saf ve bazen de ardıçlarla karışık olarak bulunur. Meşe ormanları sahanın iklim ve toprak özelliklerine uyum sağlamıştır. Kuru ormanlar şeklinde olup, her türlü ana materyal ve toprak üzerinde yetişir. Özellikle Peri Suyu'nun nemli yamaçlarında ve kuzeye bakan yamaçlarda en iyi yetişme şartlarına kavuşmuştur.

Doğu Anadolu'da tahripten geriye kalmış ve adacıklar şeklindeki ormanlarda 25'den fazla meşe türü bulunmaktadır (Heske,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

1963: 153). Türkiye’de 30 civarında meşe türü bulunduğu ve bunların çoğunun Doğu Anadolu’da olduğu belirtilmiştir (Bozakman, 1963: 18 – 31). Doğu Anadolu’da en yaygın olan meşe türleri mazı meşesi (*Quercus infectoria*), palamut meşesi (*Quercus ithaburensis subsp macrolepis* veya *Q aegilops*), Doğu Anadolu Palamut Meşesi (*Quercus brandii*), lübnan meşesi (*Q- libani*), saplı meşe (*Quercus robur subsp. Pedun culiflora*) ve sapsız meşe (*Quercus petraea*) dir (Atalay ve Mortan, 2006: 473).

Foto:3. Tekardıç Köyü güneyindeki ormanlık sahnda bir görünüm

İnceleme alanımızda Doğu Anadolu palamut meşesi (*brantii* sp), İşpir Meşesi (*Quercus Macranthera* sp.) Lübnan meşesi (*Quercus libani* sp.) saplı meşe (*Quercus robur* sp.), sapsız meşe (*Quercus Petraea* sp.) gibi meşe türleri bulunmaktadır. Handell – Mazretti Yiğitoğlu gibi pek çok araştırmaya göre *Quercus petraea* ve *Quercus libani* gibi meşe türleri Türkiye’de pek yaygın olmayan türlerdir. Bu türler inceleme alanımızda görülmektedir (Foto: 3).

Kuru ormanlar içinde meşelerden sonra, ardıçlar gelmektedir. Ardıçlar, meşeler gibi topluluk oluşturmazlar ve birbirinden uzak tek tek ağaçlar şeklinde görülmektedir. İnceleme sahamızda en çok katran ardıçı (*juniperus oxycedrus*) ve adi ardıç (*juniperus excelsa*) yaygın türler olarak göze çarpar. Ayrıca kuru ormanlar içinde pek fazla yaygın olmamakla birlikte adi dışbudak (*Fraxinus excelsior*), yabancı menengiç (*Staphylea pinnata*), doğu çınarı (*Platanus Orientalis*), ılgın (*Tamarix*) alıç (*Crataegus oranina* ve *Crataegus monogyna*), söğüt (*Salix* sp.), yabancı gül (*Rosa canina*),

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

böğürtlen (*Rubus sp.*), karaçalı (*Paliurus sipina eristi*), hayıt (*Vitex agnus*), çitlenbik (*Celtis australis*), sakız (*Pisticic tere binthus*), yabanî elma gibi ağaç ve çalı türlerine de rastlanmaktadır.

Foto:4.Tekardıç Köyü çevresindeki ormanlardan bir görünüm

Alanımızda kuru meşe ormanları ile akarsu boylarında rastladığımız adi dişbudak, saplı ve sapsız meşe, üvez gibi bitki türleri nemli bölgelerin elemanlarına dâhildir. Sahamızın daha alçak kesimlerinde Kolan Kaplıcaları ve Hamam Dağı çevresinde rastladığımız doğu çınarı, menengiç, çitlenbik ve hayıt gibi türlerde kurak iklim bölgelerini hatırlatmaktadır. Yani Karakoçan ve yakın çevresi kurak iklimler ile nemli iklimlerin geçiş sahasına denk geldiği için çok çeşitli bitki türlerine rastlanmaktadır.

Doğu Anadolu'nun güney yarısında (Malatya meridyeninin doğusu) orman alt sınırının yüksekliği, topografik şekillere bağlıdır. Doğu Toros sıradağlarının çeşitli çöküntü alçalma ve yarma vadileri hava kütlelerinin kenarlardan iççerlere girmesini kolaylaştırır. Malatya'nın güneyinden, hatta Fırat'ın kuzeydoğu kenarı boyunca, meşe orman kalıntıları 1000 m.lere kadar alçalmaktadır. Daha ileriye doğru Aşağı Murat çevresinde bu sınır 1100 m'den daha aşağıdadır. Anadolu'nun yüksek bölgesinin güney kenarındaki orman üst sınırı ise 2200 m'ye kadar çıkmaktadır (Louis, 1939'a göre Tonbul, 1987: 212). Doğu Anadolu Bölgesi'nin batı kısmında 1400 – 2400 m.ler arasındaki sahalarda, orman formasyonunun doğal yetişme sahasına denk geldiği halde bu ormanlar tahrip edilerek ortadan kalkmıştır

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

(İnandık, 1965: 11). Yine Pamay'de Doğu Anadolu Bölgesi'nin güneyindeki orman sınırı için 1100 – 2200 m'leri vermektedir (Pamay, 1966: 7). Bu değerlendirmelere göre inceleme alanımızda yer alan meşe ormanları 900 – 2200 m.leri arasında bulunmaktadır (Foto: 5). Karakoçan, bütünüyle orman florasına dâhildir. Çünkü sahada 900 m. den alçak kesimlere rastlanılmamaktadır. Tonbul'a göre Elazığ'ın batısında orman sınırı 750 – 1950 m.ler arasında bulunmaktadır. Elazığ'ın doğusunda ise bu değer biraz daha yükselerek, 900 – 2000 m.ler arasında yer almaktadır. Çünkü Karakoçan'ın iklim özellikleri Elazığ'ın batısına göre daha karasaldir.

Bölgenin tamamında görüldüğü gibi alanımızda da meşe ormanları bir taraftan hayvanlar için iyi bir otlatma alanı olmasından, kış devresinde yaprakların hayvanlara yedirilmesinden; soğuk kış aylarında yakacak ve yaprak gereksinimini karşılamak gibi nedenlerden, sürekli tahribata uğramaktadır (Foto: 6). Bu nedenle yayılış alanları son derece azalmıştır.

Bu tahribatın etkisiyle alanımızın doğu kesimi tamamıyla antropojen step görünümünü almıştır. Batı ve kuzeybatı taraflarında ise fundalıklar geniş yer tutmaktadır. Orman alanları fundalıklar içinde adeta küçük bir ada gibi durmaktadır.

Foto: 5. Yenikaya Köyü yakınlarında görülen ağacın yetişme üst sınırı

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

Tablo: 2. Karakoçan'da Baltalık Ormanların Kesim Planı ve Çıkarım Miktarı (2004–2008)

	004	005	006	007	008
Kesilen Alanı (Ha)	65.5	22.5	64	04	89.5
Çıkarılan Miktar (Ster)	6728	0537.4	3920.8	7614.3	5075

Kaynak: Karakoçan Orman İşletme Şefliği, 2007

Orman ve fundalıkları oluşturan alt türler ise kekik (Thymus), ayı pençesi (Acanthus) mercan köşkü (Origonum), yabanî karanfil (*Dianthus sp.*), yoğurtotu (*Galium sp.*), orman hanımeli (*Lonicera sp.*)'dir.

Bu ormanlar içinde en çok rastlanılan başlıca hayvan türleri, tavşan, tilki, kurt, ayı, domuz, geyik, Anadolu kaplanı, sırtlan, sansar, çakal, porsuk, yılan gibi türlerdir. Ayrıca keklük, karga, kırlangıç, kartal gibi kuş türüne de rastlanılmaktadır. Yabanî hayatı zenginleştirmek amacıyla 2007 yılında Orman Bölge Müdürlüğü, Özlüce Barajı yakınlarındaki orman sahasına 150 adet kınalı keklük bırakılmıştır.

İnceleme sahamızdaki ormanlar, Karakoçan Orman Şefliği tarafından işletilmektedir. İlk işletme planı 1973 – 1997 yılları arasında gerçekleşmiştir. İkinci işletme planı da 2004 – 2023 yılları arasında kapsamaktadır. 2004 – 2008 yılları arasında her yıl ortalama 469,1 ha. orman arazisi tıraşlanarak ortalama 26775,1 ster odun elde edilmesi gerekirken, bu değere hiçbir zaman ulaşılmamıştır. Bu durum yetkililerden aldığımız bilgilere göre sahada terör olaylarının görülmesi ve kış döneminde halkın çalışmaya karşı isteksiz olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenlerden dolayı sınırlı kesim yapılabilmektedir. Buna göre her yıl ortalama 87,6 ha. orman arazisinden 5000 ster odun elde edilebilmektedir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

Foto:6. Gündeğdi Köyü çevresinde yer alan fundalıklar

b) Ot Formasyonu

İnceleme alanımızdaki stepler, orman örtüsünün tahrip edilmesiyle oluşmuştur. Yükselti bakımından sahamızda 900 m'den daha alçak yerler bulunmamaktadır. Özellikle Körboğa Dağları'nın batısı ile Başyurt'un Bağliğaç Mevkii'nin ilk bakışta dikkati çeken özelliği, bu sahaların orman örtüsünden yoksun oluşudur. Ancak Bağliğaç Mevkii'nde yükselti 1100 – 1600 m.ler arasında ve yağış değerleri de 600 – 700 mm'dir. Körboğa Dağları'nın tamamen step görünümlü olan batı yamaçları 1600 – 2200 m.'ler arasında ve yağış ortalaması 1000 mm'nin üzerine çıkmaktadır. Doğal stepler yükseltisi 700 m.ye kadar olan alanlarda görülmektedir. İnceleme alanımızda 700 m.nin altında herhangi bir yer bulunmadığı için Karakoçan ve yakın çevresi bütünüyle meşe ormanlarının dağılış sahasına girmektedir. Ancak yoğun yerleşmelerin çevresindeki bu sahalar orman tahribatının çok şiddetli olmasıyla antropojen step sahaları ortaya çıkmıştır. “Herhangi bir sahadaki köylerin coğrafi özelliklerini tanımada yer adları büyük bir öneme sahiptir. Yer ve mevki adları üzerinde durularak, yerleşmenin tarihî coğrafyası hakkında bilgi edinmek kolaylaşmaktadır” (Alagöz, 1984: 11). Bu bağlamda Bağliğaç Mevkii ismine dikkat çekildiğinde bu ismin fitolojik ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Hatta bu yöre 1900'lü yılların başına kadar yoğun ormanlarla kaplı yaptığımız incelemelerde de anlaşılmıştır. Ancak günümüzde bu mevkide tek bir ağaca rastlamak mümkün değildir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

Gaz ve Çopur Dağları'nda da geniş alanlar antropojen step görünümüne bürünmüştür. Ancak buralarda bulunan antropojen step sahaları diğerlerine göre biraz farklıdır. Çünkü stepler içinde adeta bir meyve bahçesi gibi görünen meşe ağaçları bulunmaktadır.

Alanımızdaki antropojen step sahaları genellikle mera veya tarım alanı olarak kullanılmaktadır. Bu tür alanlar Karakoçan Ovası ile Başyurt Ovası'na yakın kesimlerinde daha çok yaygındır. İlkbaharda karların erimesi ve sıcaklığın yükselmesiyle oluşan steplerin rengârenk manzarası yaz kuraklığına dayanamayıp sararırlar. Bu stepler içinde çoğunlukla tek yıllık bitkiler olmak üzere çok yıllık bitkilere de rastlanmaktadır. Bu bitki türleri şunlardır: Kekik (*Thymus sp.*), katran otu (*Hypericum sp.*) sütleğen (*Euphorbia sp.*), dülgerotu (*Achillea sp.*), kardikenleri (*Acantholimon sp.*), çinenginarı (*stachys sp.*), sumak (*Rhus coriaria*), kuzukulağı (*Remut ace tosella*), orman hanımeli (*Lonicera sp.*), ayı pençesi (*Acanthus*), mercan köşkü (*Origonum*), yabanî karanfil (*Dianthus sp.*) yoğurt otu (*Galium*), gelincik (*Papaver trinifolium*), geven otu (*Artemisia*), ayırık (*Agropyron*), geven (*Astragalus sp.*) gibi türlerdir.

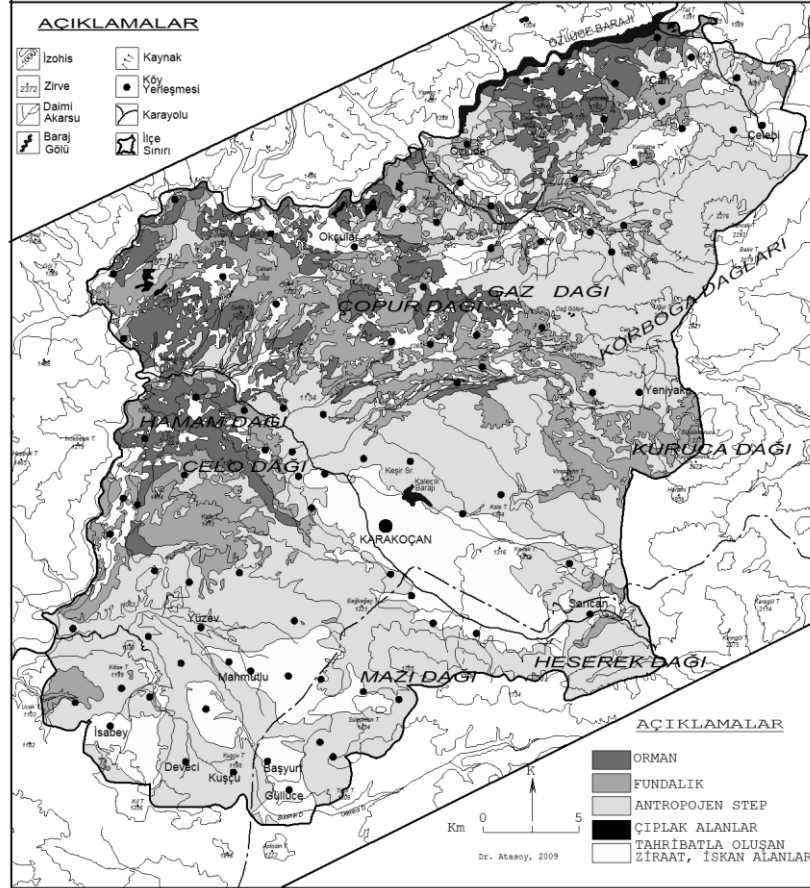
Yüksek kesimlerde genellikle dikenli bitkilerden oluşan antropojen step alanları sahayı kaplamıştır. Dikenli dağ bitkilerinden oluşan bu kuşak 1400 – 1500 m.'lerden itibaren başlamaktadır. Özellikle geven (*Astragalus sp.*) ve kengerler 1500m'den daha yüksek olan Gaz, Çopur, Körboğa ve Kuruca Dağları'nın yüksek kesimlerinde geniş sahaları kaplayacak şekilde bulunmaktadır. Bunlarla birlikte sütleğen (*Euphorbia sp.*), kar dikenleri (*Acantholimon sp.*), ayı pençesi (*Acanthus*), katırturnağı (*Genista mentbretii*), deve dikenini (*Alhagi*) görülmektedir. Bu sahalar arıcılık için büyük bir önem arz etmektedir. Bu nedenle buralarda sık sık yayla arıcılarına rastlanmaktadır.

Araştırma alanımızda dikkat çeken bir diğer özellik, vadi tabanlarında higrofil karakterli bitkilerin yer almasıdır. Özellikle Peri Suyu, Ohi, Bulanık, Kuşçu, Değirmendere gibi birçok akarsuyu dar ve uzun şeritler halinde takip eden doğal söğüt (*salixalbal*), kavak (*Populus euphratica*), nane (*mentha*) ve böğürtlen (*ruhus fruticosus*)'dir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

Harita: 3 . Karakoçan İlçesi'nin Bitki Örtüsü Haritası
(2007)

Kaynak: Karakoçan Orman İşletme Şefliği, 1/25.000 ölçekli orman amenajman haritalarından değiştirilerek, 2007

Alanımızda doğal bitki örtüsü çeşitli sebeplerle tahrip edilmektedir. Bu nedenle meşe ormanları önemli ölçüde azalmış ve antropojen stepler genişlemektedir. Hatta antropojen step alanlarında erken ve aşırı hayvan otlatılma ot veriminin önemli ölçüde azalmasına yol açmıştır. İnceleme sahamız göçebe hayvancılık yapan Beritan Aşireti'nin göç yolları üzerinde bulunmaktadır. Yaklaşık nisan ayının ortalarına doğru sahaya gelen Beritanlılar, burada 20 gün kaldıktan sonra Erzurum'a doğru yol alırlar. Nisan ayı içinde otların henüz daha

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

yeni filizlenmektedir Büyük sürüler bu ot filizlerine önemli ölçüde zarar verdiği gibi toprağı da ezerek otların çıkmasını zorlaştırmaktadır.

4) SONUÇ VE ÖNERİLER

Karakoçan İlçesi ve yakın çevresinde bitki coğrafyası açısından birçok vejetasyon türü bir arada bulunmaktadır. Saha bütünüyle kuru meşe ormanların doğal klimaksı içinde yer almaktadır. Bu dağılıfta iklim, yeryüzü şekilleri, toprak gibi doğal faktörlerle birlikte beşeri faktörler de geniş ölçüde etkili olmuştur. Karakoçan İlçesi'nde yükselti 850 m. den başlamaktadır. Bu nedenle doğal step alanına rastlanılmamaktadır. Meşe ormanlarının en fazla tırmanabildikleri yükselti sınırı 2200 m. sınırdır. Yükseltisi 2200 m. den yüksek sahalarda inceleme alanımızın (1085 km²) % 5'lik (58,45 km²) bir kısmını oluşturmaktadır. Bu yükseltiden dağ çayırları ortaya çıkmaktadır. Ancak çok küçük parçalar halinde ortaya çıkan bu sahalarda Karakoçan'da çok dar bir saha kaplamaktadır. Antropojen stepler tahribattan dolayı her geçen gün giderek genişlemektedir. Bu tahribat yoğun yerleşmeler çevresinde çok daha belirgindir.

Orman tahribatlarının bir an önce önlenmesi gerekmektedir. Çünkü kuru meşe ormanları tahrip edildiğinde, tahrip edilenlerin yerine yeni meşe ağaçlarının doğal olarak yetişmesi mümkün değildir. Orman tahribatı ile erozyon hızlanmakta ve bunun sonucunda da topraklar içindeki kil oranı artmaktadır. Kil, sızmayı engellediği gibi bitkilerin yetişmesini de engellemektedir. İklim özellikleri de dikkate alındığında meşe ormanları açısından sahanın çok riskli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bununla birlikte özellikle beşeri faktörler sonucu yöredeki doğal vejetasyon büyük oranda bozulmuş, bazı klimaks ot türleri de azalmıştır. Bütün bu faktörler sonucu % 94,7'sini kaplaması gereken kuru meşe ormanı azalarak % 24,7'lere (9541 ha) kadar düşmüştür.

Uzun yıllar boyunca meşe alanlarında bilinçsiz faydalanma ve hayvan otlatma ormanları fundalıklara ve antropojen step alanlarına dönüştürmüştür. Fundalıklar gençleştirilerek ormanlara dönüştürülmelidir. Dönüşümün sağlanabilmesi için bazı çalışmaların yapılması yapılması gerekir. Yapılacak çalışmalar ilmine uygun olarak traşlama ve traşlanan yüzeyin mantar enfeksiyonlarından korunmalı ve aynı zamanda meşe ağaçların çevresinde bulunan yabancı türler temizlenmelidir. Bu işler özel ve tüzel kişilere devredilerek özel ağaçlandırma çalışmalarına önem verilmelidir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

KAYNAKÇA

- ALAGÖZ, C. A., 1984, “*Türkiye’de Yer Adları Üzerine Bazı Düşünceler*”, **Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri, 11-13 Eylül-1984**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay. No: 60, Seminer, Kongre Bildirileri Dizisi, No: 17, Ankara
- ATALAY, İ., 1994, **Türkiye Vejetasyon Coğrafyası**, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir
- ATALAY, İ., MORTAN K., 2006, **Türkiye Bölgesel Coğrafyası**, İnkılap Kitapevi, İstanbul
- BOZAKMAN, İ. H., 1963, “*Doğu Anadolu mntıkasında bulunan Bazı Meşe Türlerinin Botanik Özellikleri ve Dağılışı*” Orman Araştırma Enst. Dergisi No: 9 (2), s. 18 – 31 İstanbul
- DÖNMEZ, Y., 1976, **Bitki Coğrafyasına Giriş**, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul
- EKİM, T., 1991, “*Yukarı Fırat Havzası Bitkileri, Kullanımı ve Doğanın Korunması*, Fırat Havzası Tıbbi ve Endüstriyel Bitkileri Sempozyumu”, 6 – 8 – Ekim 1986, s: 7 – 13, Elazığ
- ERİNÇ, S., 1953, **Doğu Anadolu Coğrafyası**, İ.Ü. Coğ. Enstitüsü Yayını No: 15, İstanbul
- HESKE, F., 1963, **Die Ersehlischung Der Stepe**, İ. Ü. Orman Fakültesi Yayınları No: 23, İstanbul
- İNANDIK, H., 1965, **Türkiye Bitki Coğrafyasına Giriş**, Baha Matbaası, İstanbul
- İZBIRAK, R., 1976, **Bitki Coğrafyası**, A.Ü. DTCF., Yay. No:266, Ankara
- PAMAY, B., 1966, **Doğu Anadolu Orman Durumu**, İ. Ü, Orman Fakültesi Dergisi, Seri: B 16 (2); Sf, 1 – 2 – İstanbul
- SARİBEYOĞLU, M., 1951, **Aşağı Murat Bölgesi’nin Beşeri Coğrafyası**, A.Ü. DTCF. Doğu Araş. İst. Yay. No.1, Ankara
- TONBUL, S., 1985, **Kuzova – Hasandağı, ve Çevresinin (Elazığ Batısının) Fiziki Coğrafyası**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Elazığ
- TONBUL, S., 1987, “*Elazığ Batısının Bitki Örtüsü Özellikleri*”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.1 , S. 1, s: 209-244, Elazığ

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

-
- YILDIRIMLI, Ş., 1982, **Munzur Dağları Florası Üzerine Bir Araştırma**, TÜBİTAK, TBAG-415 Nolu Proje, Ankara
- YİĞİTOĞLU, A.K. **Türkiye İktisadiyatında Ormancılığın Yeri ve Ehemmiyeti**, YZE. Yay. No. 110, Ankara